

УДК 354:339.9: 330.35

ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПІВ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ УКРАЇНИ

ПИВОВАРОВ К. В.,
кандидат наук з державного
управління, докторант
Академії муніципального управління

Вивчення співвідношення міжнародної стандартизації і концепцій сталого розвитку та корпоративної соціальної відповідальності дало змогу запропонувати модель механізму адаптації вимог міжнародних стандартів корпоративної соціальної відповідальності для застосування в органах державного контролю України, яка складається з таких чотирьох елементів: міжнародні стандарти корпоративної соціальної відповідальності; національне законодавство; національні практики корпоративної соціальної відповідальності; стандартизовані практики корпоративної соціальної відповідальності.

Ключові слова: принципи корпоративної соціальної відповідальності; органи державного контролю; міжнародні стандарти.

Изучение соотношения международной стандартизации и концепций устойчивого развития и корпоративной социальной ответственности дало возможность предложить модель механизма адаптации требований международных стандартов корпоративной социальной ответственности для использования в органах государственного контроля Украины, которая состоит из таких четырех элементов: международные стандарты корпоративной социальной ответственности; национальное законодательство; национальные практики корпоративной социальной ответственности; стандартизированные практики корпоративной социальной ответственности.

Ключевые слова: принципы корпоративной социальной ответственности; органы государственного контроля; международные стандарты.

The study of the relationship between international standardization of concepts of sustainable development and corporate social responsibility has allowed to propose a model of the mechanism of adaptation of international standards of corporate social responsibility for the use in state control of Ukraine, which consists of the following four elements: international standards of corporate social responsibility, national legislation, national practice CSR standardized practice of corporate social responsibility.

Key words: the principles of corporate social responsibility; government control; and international standards.

Вступ. Функція контролю в державному управлінні України є гіпертрофованою і системно не реалізованою. Розгалужена система органів державного контролю та нагляду має дуже низьку результативність і не сприяє забезпеченню сталого розвитку нашої держави. Світові тенденції забезпечення якості контрольної діяльності держави – це гармонізація інтересів усіх зацікавлених сторін, гуманізація, застосування ризик-орієнтованого підходу, перехід до застосування механізмів самооцінювання, самокоригування, самовдосконалення. В Україні, навпаки, органи виконавчої влади, що здійснюють державний контроль, мають великий вплив на діяльність інших організацій, широкі «карні» повноваження й до сьогодні не розглядають свою діяльність як діяльність з надання послуг, тому для прискорення процесів євроінтеграції першочерговими мають бути зміни саме в діяльності органів державного контролю.

У працях Р. Бранда, М. Вінтар, В. Долечека, Г. Канджи, С. Коена, Т. Конті, В. Лапідуса, А. Ліпенцева, Д. Лесечко, В. Лобанова, Е. Льофлер, В. Маслова, О. Оболенського, П. Прокопа, Дж. Роуз, С. Серьогіна, В. Сороко, Р. Стоуна, К. Хаксевера, І. Хожило, О. Чемериса, О. Черниш розглянуті проблеми поліпшення якості надання публічних послуг. Зокрема, у працях П. Калити, Т. Калити, М. Лахижи, Т. Мотренка, О. Никитюка, В. Новикова, Т. Пахомової, В. Полтавець, Ю. Шарова порушено питання щодо необхідності розробки на базі кращих світових досягнень вітчизняних підходів до управління на основі якості в організаціях, що надають державні послуги в Україні.

Незважаючи на значний науковий та практичний інтерес до окресленої предметної галузі, системні дослідження механізмів реалізації функції державного контролю в Україні як публічної послуги, поліпшення якої уможливилось завдяки впровадженню в органах державного контролю сучасних моделей якості діяльності, та розробка науково обґрунтованих підходів до розв'язання наявних проблем ще не проводилось.

Постановка проблеми. Вивчити співвідношення міжнародної стандартизації із концепціями сталого розвитку та корпоративної соціальної відповідальності; запропонувати модель механізму адаптації вимог міжнародних стандартів корпоративної соціальної відповідальності для застосування в органах державного контролю України.

Результати. Питанню корпоративної соціальної відповідальності (corporate social responsibility, CSR) приділяється все більше уваги. Постійно обговорюються проблеми соціально-відповідальної поведінки бізнесу, його ролі в соціально-економічному розвитку країни, можливості взаємодії із місцевою громадою, компанії готують соціальні звіти, займаються соціальним інвестуванням. Розроблені принципи і внутрішні стандарти соціально-відповідальної поведінки поступово інкорпорується в бізнес-стратегії європейських компаній та органів публічного адміністрування [1; 2; 3].

Оскільки зазначені ініціативи сприятимуть сталому розвитку та оновленню місій публічних інституцій у соціальному та політичному контексті життя у XXI ст., а також надаватимуть цим організаціям підґрунтя для відпрацювання нових цінностей як для самих себе, так і для суспільства, європейські установи активно приєднуються до них, інтегруючи їх вимоги до власних систем управління [2].

Створення соціально відповідальних влади й бізнесу безпосередньо пов'язане з реалізацією концепції сталого розвитку [3]. Питанням стандартизації у сфері соціальної відповідальності, співвідношенню стандартів на системи управління із реалізацією концепції сталого розвитку приділено значну увагу у фахових виданнях з управління на основі якості [4].

Згодні з думкою авторів [4] щодо існування нагальної необхідності проведення ґрунтовних досліджень принципів управління, пов'язаних із соціальною відповідальністю та врахуванням інтересів майбутніх поколінь під час реалізації діяльності публічних інституцій, зокрема органів державного контролю. З огляду на це необхідно провести дослідження підходів до адаптації вимог міжнародних стандартів корпоративної соціальної відповідальності для застосування в органах державного контролю України.

Міжнародна організація зі стандартизації постійно опікується питаннями сталого розвитку. Сприяння сталому розвитку визначено у Глобальному баченні (Global Vision), що наведене у стратегічному плані ISO [5]. Спеціальна проблемна група сформулювала перелік стандартів, які прямо або опосередковано пов'язані зі складовими сталого розвитку.

За проектом міжнародного стандарту ISO 26000, сталий розвиток – це розвиток, який задовольняє потреби сучасності, не ставлячи при цьому під загрозу можливість наступних поколінь задовольняти свої потреби [5]. Сталий розвиток передбачає інтегрування цілей високої якості життя, здоров'я та добробуту з соціальною справедливістю, забезпеченням спроможності планети підтримувати життя у всьому його розмаїтті. Ці соціальні, економічні та екологічні цілі є взаємозалежними й такими, що взаємно підтримуються. Сталий розвиток може сприйматися як шлях до вираження більших очікувань суспільства в цілому.

Той самий документ пропонує й визначення соціальної відповідальності як відповідальності організації за вплив своїх рішень та діяльності (а саме продукції та послуг) на суспільство й навколишнє середовище, що реалізується через прозору й етичну поведінку, відповідає сталому розвитку та добробуту суспільства, зважає на очікування зацікавлених сторін, поширена в усій організації і не суперечить відповідному законодавству й міжнародним нормам

поведінки. Усе зазначене посилює вимоги до соціальної відповідальності вітчизняних органів публічного адміністрування, зокрема органів державного контролю.

З огляду на положення [3] щодо механізмів адаптації національного законодавства до міжнародного та рекомендації роботи щодо кількості елементів системної моделі, пропонуємо системну модель механізму адаптації вимог міжнародних стандартів корпоративної соціальної відповідальності для застосування в органах державного контролю України у виді системи з чотирьох елементів, де кожний є елементом іншої системи: міжнародні стандарти CSR (1); національне законодавство України (2); національні практики CSR (3); стандартизовані практики CSR (4).

Вимоги міжнародних стандартів CSR (1). На міжнародному рівні питань сталого розвитку та корпоративної соціальної відповідальності стосується так звана «вісімка глобальних ініціатив»: Глобальний пакт ООН (The UN Global Compact); конвенції Міжнародної організації праці (ILO convention); керівні настанови Організації економічного співробітництва та розвитку для транснаціональних корпорацій (The OECD Guidelines for Multinational Enterprises); стандарти ISO серії 14000 (системи екологічного управління); стандарти соціальної та етичної звітності серії AA 1000 (AccountAbility 1000); Глобальна ініціатива звітності (The Global Reporting Initiative – GRI); Глобальні принципи Салівана (The Global Sullivan Principles – GSP); стандарт соціальної відповідальності SA 8000 (Social Accountability 8000), на підґрунті якого розроблений проект ISO 26000 [4].

На нашу думку, найбільш придатними для першочергової адаптації до реалізації в діяльності вітчизняних органів державного контролю є вимоги стандартів соціальної та етичної звітності серії AA 1000, Глобальної ініціативи звітності GRI та стандартів соціальної відповідальності.

Стандарт перевірки звітності AA 1000, розроблений Інститутом соціальної та етичної звітності (Institute of Social and Ethical Account Ability), спрямований на сприяння організаційної звітності задля сталого розвитку шляхом забезпечення якості нефінансового обліку, аудиту та звітності. Цей стандарт передбачає інтеграцію соціальних аспектів в організацію бізнесу. Важливою ідеєю стандарту є підвищення соціальної звітності бізнесу суспільству через максимальне залучення груп зацікавлених сторін, зважання на їх думку під час аналізу діяльності компанії. Згідно з вимогами стандарту, основними етапами процесу соціальної звітності є планування (ідентифікація зацікавлених сторін, визначення цінностей і завдань компанії), звітність (виявлення найбільш актуальних питань, збір та аналіз інформації), підготовка звіту й проведення аудиту зовнішньою організацією.

Глобальну ініціативу зі звітності GRI було започатковано у 1997 р. Директиви забезпечують стандартизовану систему звітування щодо економічної, природоохоронної та соціальної діяльності організацій. За результатами консультацій з різними стейкхолдерами, система GRI побудована з п'яти компонентів: уява (бачення) та стратегія; профіль організації; управління; індекс GRI; показники діяльності. Принципи звітності GRI містять: повноту інформації; її спроможність до аудиту; прозорість; контекст сталого розвитку; акуратність; нейтральність; можливість порівняння; ясність. Експерти визначають цінність GRI у тому, що ця ініціатива стає внутрішнім інструментом для оцінювання дієвості політики та стратегії організації щодо сталого розвитку.

В умовах глобалізації всіх аспектів бізнесу, необхідність в єдиному глобальному стандарті для аудиту в галузі соціальної відповідальності привела до створення стандарту SA 8000. Стандарт базується на принципах 11 Конвенцій Міжнародної організації труда, Всесвітньої декларації прав людини, Конвенції ООН з прав дитини. SA 8000 забезпечує визначення етичних критеріїв під час виробництва товарів та надання послуг [4].

Для того, щоб компанія мала можливість отримати сертифікат відповідності на систему менеджменту за SA 8000, вона має оцінити своє робоче середовище та визначити ступінь відповідності стандарту та національному законодавству. Компанії, в яких політики й практика вже відповідають SA 8000, мають документувати та інтегрувати їх до загальної системи менеджменту.

У вересні 2009 р. опубліковано проект міжнародного стандарту ISO 26000 [6], підготовлений робочою групою ISO/WG SR на основі SA 8000. У разі схвального сприйняття вже до кінця 2010 р. ISO 26000 може отримати статус міжнародного стандарту. Розробники

стандарту наголошують, що ISO 26000 був підготовлений з огляду на всі вимоги різних зацікавлених сторін (multi-stakeholder approach). Експерти з більш ніж 90 країн та 40 міжнародних або розгалужених регіональних організацій представляли шість різних груп стейкхолдерів: споживачі (1); уряди (2); промисловість (3); організації, що опікуються питаннями праці (4); неурядові організації (5); група організацій сфери надання послуг, підтримки, науково-дослідних установ тощо (6). Крім того, були застосовані спеціальні норми задля досягнення балансу між країнами, що розвиваються, та розвиненими країнами, так само як і гендерного балансу в групах проекту [6].

ISO 26000 пропонує настанови щодо принципів соціальної відповідальності, ключових суб'єктів та звітів, які мають відношення до соціальної відповідальності, а також шляхів інтеграції соціально відповідальної поведінки до наявних організаційних стратегій, систем, практик та процесів. Ці настанови можуть бути застосовані до організацій будь-яких типів: у приватному, публічному та «третьому» (non-profit) секторах економіки, як великих, так і малих; які діють у розвинених країнах та в країнах, що розвиваються. Це не стандарт на систему управління, тому він не може застосовуватись для сертифікації, регуляторних та контрактних цілей [6].

Значним кроком на шляху адаптації міжнародних стандартів до діяльності вітчизняних органів державного контролю є ухвалення у 2008 р. міжнародного стандарту КСО-2008 «Соціальна відповідальність. Вимоги», введеного спільним рішенням Всеросійської організації якості, Української асоціації якості та Міжнародної асоціації менеджерів і аудиторів якості [7]. КСО-2008 охоплює всі складові соціальної відповідальності, окрім доброчесної практики ведення бізнесу й фінансової прозорості. Він встановлює вимоги до діяльності організацій у сфері права на труд та охорону праці, соціальних гарантій для персоналу, виробництва продукції (послуг) належної якості, охорони довкілля, ресурсозбереження, участі в соціальних заходах та підтримки ініціатив місцевої громади. Усі ці вимоги зведені в 7 модулів, при цьому модулі «А» та «Ж» гармонізовані зі стандартом SA 8000.

До КСО-2008 уміщені лише ті вимоги, які піддаються об'єктивній перевірці. Виконання вимог цього стандарту може бути підтверджено шляхом декларування або сертифікації відповідно до правил, які діють у країнах, національні організації з якості яких приєдналися до цього стандарту. Модульна побудова КСО-2008 надає організації можливість під час сертифікації підтверджувати відповідність як одразу за усіма його модулями, так і послідовно, модуль за модулем.

Національне законодавство України (2). Адаптація національного законодавства передбачає приведення законів України та інших нормативно-правових актів відповідно до міжнародного законодавства у сфері соціальної відповідальності. Згідно з вимогами Закону України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» механізм адаптації законодавства під час взаємодії елементів системної моделі 1 і 2 має передбачати такі п'ять процесів [8]:

1. Розробка глосарію термінів соціальної відповідальності у сфері державного контролю для адекватності їх розуміння та уніфікованого застосування у процесі адаптації.

2. Розробка й запровадження єдиних вимог до перекладів відповідних нормативних документів на українську мову.

3. Проведення порівняльно-правового дослідження відповідності законодавства України (з огляду на проекти законів України) міжнародним документам у сфері соціальної відповідальності. Особливу увагу необхідно приділити встановленню ступеня відповідності вітчизняних нормативних документів у сфері корпоративного управління.

4. Створення загальнодержавної інформаційної мережі з питань соціальної відповідальності та забезпечення вільного доступу до неї учасників адаптації законодавства.

5. Створення системи навчання та підвищення кваліфікації державних службовців з питань корпоративної соціальної відповідальності із залученням ресурсів міжнародних проектів, зокрема, Twinning та ТІЕХ.

Національні практики CSR (3). У 2008-2009 рр. активно почав реалізовуватись проект розвитку корпоративної соціальної відповідальності в Україні. Надзвичайно важливим, на нашу думку, є те, що в реалізації проекту активну участь беруть представники вітчизняних органів державного контролю, а саме – системи Державного комітету України з питань технічного

регулювання та споживчої політики. За його підтримки у 2008 р. у національному технічному комітеті стандартизації «Системи управління якістю, довкіллям, безпечністю харчових продуктів та соціальна відповідність» (ТК 93) створено четвертий підкомітет – «Соціальна відповідальність» (ТК 93/4). ТК 93/4 став ініціатором розробки національного стандарту «Системи управління соціальною відповідальністю. Вимоги» та підготував переклад проекту ISO 26000 на українську мову.

ТК 93/4 підготовлено проект ДСТУ «Системи управління соціальною відповідальністю вимоги». ДСТУ розроблений з огляду на структуру та вимоги стандартів (проекту ISO 26000 (керівництво з соціальної відповідальності)), ISO 9001:2008 (системи управління якістю), OHSAS 18001:2007 (системи менеджменту гігієни та безпеки праці. Вимоги), ISO 14001:2004 (системи менеджменту навколишнього середовища), SA 8000:2001 (соціальна відповідальність) з метою сприяння інтеграції у вже існуючі системи підприємств та організацій системи управління соціальною відповідальністю.

Впровадження вимог цього ДСТУ базується на методології, відомій як «Цикл Демінга», або «Plan-Do-Check-Act» (PDCA) «Плануй – Виконуй – Перевірйай – Дій». Цикл PDCA можна стисло викласти таким чином:

1. Плануй: встановлення цілей та процесів, потрібних для отримання результатів, що відповідають вимогам зацікавлених сторін та політиці організації з соціальної відповідальності.
2. Виконуй: впровадження процесів.
3. Перевірйай: відстеження, вимірювання та моніторинг процесів, зважаючи на політику, цілі та вимоги до соціальної відповідальності, законодавчі та інші вимоги, а також звітування про результати.
4. Дій: вживання заходів для постійного поліпшування показників функціонування системи управління соціальною відповідальністю.

Відповідно до проекту ДСТУ «Системи управління соціальною відповідальністю. вимоги» встановлюються вимоги до системи управління соціальною відповідальністю, якщо організація:

– прагне показати власну спроможність надавати докази постійного функціонування та вдосконалення системи управління соціальною відповідальністю;

– зорієнтована на підвищення задоволеності зацікавлених сторін через результативне застосування системи управління соціальною відповідальністю, зокрема процесів її постійного поліпшування та забезпечування відповідності законодавчим та регламентованим нею вимогам.

Установлюються вимоги, які надають змогу організації:

– встановлювати, провадити та підтримувати політику й процедури з метою впровадження принципів соціальної відповідальності;

– демонструвати зацікавленим сторонам, що політика, процедури та діяльність відповідають вимогам стандарту «Системи управління соціальною відповідальністю. Вимоги»;

– планувати, запроваджувати, використовувати, підтримувати та оновлювати систему управління соціальною відповідальністю;

– демонструвати відповідність законодавчим і нормативним вимогам до безпеки та гігієни праці, безпечності продукції, екологічного менеджменту, прав людини, захисту прав споживачів;

– демонструвати власне бажання нести відповідальність та бути підзвітною за вплив її діяльності та рішень на суспільство й навколишнє середовище;

– надавати докази відповідності заявленої політики та діяльності організації стандарту «Системи управління соціальною відповідальністю. Вимоги»;

– прагнути сертифікації або реєстрації своєї системи управління соціальною відповідальністю зовнішньої організації, та/або провадити самооцінювання чи самодекларування відповідності стандарту «Системи управління соціальною відповідальністю. Вимоги».

Виконуючи вимоги до системи управління соціальною відповідальністю, організація бере на себе зобов'язання відповідати обов'язковим законодавчим вимогам та залежно від обрання варіанта сертифікації дотримуватися основних принципів соціальної відповідальності, та основних аспектів соціальної відповідальності. Організація має відповідати міжнародним нормам поведінки, що визнані національним законодавством.

Ухвалення проекту ДСТУ «Системи управління соціальною відповідальністю. Вимоги» як національного стандарту України сприятиме нормативному закріпленню практик CSR й приведе до переходу його основних положень до елементу 2 («Національне законодавство України»).

Робота ТК 93/4 сьогодні представлена в робочій групі ISO з соціальною відповідальністю як основна модель функціонування Національного «дзеркального» комітету в країнах, що розвиваються. Вважаємо за доцільне приєднання до проекту «Розвиток корпоративної соціальної відповідальності» та діяльності ТК 93/4 органів влади та місцевого самоврядування, а також навчальних закладів системи підготовки державних службовців, що забезпечить результативність взаємодії елементів 2 і 3 системної моделі.

Стандартизовані практики CSR [4]. У роботі [9] ґрунтовно досліджені основні стандартизовані практики розробки та впровадження стратегії корпоративної соціальної відповідальності за шістьма фазами: дослідження; розробка стратегії; розробка системи; переконання (roll-out); впровадження, адміністрування й перегляд; постійне удосконалення. За чотирма центральними фазами розподілено дев'ять управлінських процесів. Усі шість фаз охоплюються чотирма процесами поширення та інтеграції. Шість практик, спрямованих на інтеграцію, впровадження та просування соціально відповідальної поведінки в межах організації, наведено на узагальненій схемі ISO 26000.

Висновки. Наявність зв'язку елементів 3 та 4 запропонованої нами моделі вимагає створення системи підвищення компетентності фахівців органів державного контролю у сфері соціальної відповідальності на підґрунті відповідної моделі знань.

Постає завдання впровадження пропонуванних підходів у практику діяльності вітчизняних органів державного контролю й розробки підходу до визначення рівнів зрілості систем надання якісних послуг у сфері державного контролю.

Список використаних джерел

1. Воробей В. Корпоративна соціальна відповідальність чи вигода? / Володимир Воробей [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.management.com.ua/cm/cm037.html>.
2. The Corporate Social Responsibility Newswire. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.csrwire.com>.
3. Корпоративная социальная ответственность // ИСО 9000 + ИСО 14000 + / Ежеквартальное приложение к журналу «Стандарты и качество». – 2004. – № 1. – С. 13-17.
4. Гуняева Н. Международные стандарты в области социальной ответственности / Нина Гуняева // Стандарты и качество. – 2004. – № 10. – С. 61-65.
5. ISO Strategic Plan 2005–2010. Standards for a sustainable world. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.iso.org>.
6. ISO/DIS 26000 : Guidance on social responsibility. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://isotc.iso.org>.
7. КСО – 2008. Социальная ответственность организации. Требования / Всерос. орг. качества ; Укр. асоц. качества ; Междунар. асоц. менеджеров и аудиторов качества. – Введен впервые 12–15–2008. – М. : ВОК ; УАК ; МАМАК, 2008. – 13 с.
8. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : закон України від 18 бер. 2004 р. № 1629-IV // Відом. Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 29. – Ст. 367.
9. Bondy K. Institutions and agency in CSR strategy: an empirical investigation of development and implementation : Thesis subm. to the University of Nottingham for the PhD degree / Krista Bondy. – ottingham, UK, 2008. – 451 p.